Bölüm 6

Kadının Şiddete İlişkin Tutumu ve Sahip Olduğu Kaynaklarla Şiddete Verdiği Tepki Arasındaki İlişki

Fatma Umut Beşpınar, Zeynep Beşpınar, Hilal Arslan

Giriş

Kadına yönelik şiddet olgusu uluslararası literatürde farklı boyutlarıyla ele alınmaktadır. İlgili literatürde şiddet gösterenin profili (Hamberger ve Hastings, 1986; Roberts, 1987; Johnson, 2006; Murrell vd., 2007; Caetano vd., 2008), şiddet görenin demografik özellikleri (Dutton, 1993; Caetano vd., 2008), şiddet gören ve gösteren arasındaki ilişkinin niteliği (Shupe vd., 1987; Brookoff vd., 1997; Flake ve Forste, 2006) üzerine araştırmalar dikkat çekmektedir. Türkiye'de de benzer konulara odaklanan çalışmalar mevcuttur (Altınay ve Arat, 2009; Balcı ve Ayrancı, 2005; Kocacık vd., 2007; Sallan Gül, 2013; Yüksel-Kaptanoğlu vd., 2012; Öztürk ve Babacan, 2014). Bu çalışmaların ortak özelliği şiddet olgusunun nedenlerini ve sonuçlarını incelemeleridir. Bu çalışmada, diğerlerinden farklı olarak, şiddet gören kadınların kadına karşı şiddete ilişkin tutumları ve sahip oldukları kaynaklarla şiddete verdikleri tepkiler arasındaki ilişkiyi anlamayı amaçlamaktayız. Zira, kadına yönelik şiddete karşı mücadelede birincil amaç şiddetin ortaya çıkmasını engellemek ve şiddet içermeyen ilişki dinamiklerinin gelişmesini desteklemek olsa da, şiddet yaşandığında hangi dinamiklerin kadının şiddeti kabullenmeyip tepki vermesini mümkün kıldığını / kolaylaştırdığını anlamanın da şiddetle mücadeleye katkı sağlayacağını düşünmekteyiz.

Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü tarafından 2014 yılında yürütülen "Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması" verilerini kullandığımız bu çalışmada, kadınların kadına karşı şiddete dair tutumları ile eğitim, düzenli ve gelir getiren iş gibi ekonomik, sosyal ve kültürel kaynaklara ulaşma araçlarının, şiddet barındıran bir ilişkiye katlanma ya da ilişkiye son verme olasılığını nasıl etkilediğini ele aldık. Evlilik deneyimi sırasında şiddet gören kadınların kadına yönelik şiddete ilişkin tutumlarının ve sahip oldukları ekonomik, sosyal ve kültürel kaynakların şiddete verdikleri tepkiyi biçimlendirdiğini öngörerek başladığımız bu çalışmada, temel varsayımımız, kadının, kadına karşı şiddeti onaylamayan tutumları benimsedikçe ve sahip olduğu kaynaklar arttıkça şiddet barındıran bir ilişkiye son verme eğiliminin artacağı, yani bir diğer deyişle şiddet içeren ilişkiden uzaklaşacağı ve kendini korumak amaçlı bir adım atacağı yönündedir. İlerleyen bölümde, öncelikle kadının tutumu ve sahip olduğu kaynakların kadına yönelik şiddete verdiği tepki ile arasındaki ilişki konusundaki çalışmalara değinerek teorik ve kavramsal bir çerçeve sunmaktayız.

İlgili Literatürde Tutum ve Kaynaklara İlişkin Tartışmalar

Bireylerin sahip oldukları değer sistemi ve tutumları şiddete yönelmelerinde ya da şiddete verdikleri tepki üzerinde etkili olmaktadır. Bireylerin sahip olduğu tutumlarla şiddete verdikleri tepkiler arasındaki ilişkiyi inceleyen birçok çalışma mevcuttur (Berkel, Vandiver ve Bahner, 2004; Good vd., 1995; Simonson ve Subich, 1999, Lievore, 2003; Markowitz, 2001). Bizler, çalışmamızda Pease ve Flood'un (2009) vurguladığı gibi şiddete dair tutumun kadına yönelik şiddet için önemli bir yordayıcı olmakla beraber tek başına belirleyici olmadığını düşünmekteyiz. Onların da ifade ettiği gibi, kadının içinde yaşadığı somut koşullar da, maddi olanaklar ve kaynaklar gibi, tutumlar kadar önemlidir. Kadının eğitimi, işgücüne katılımı, düzenli bir gelire sahip olması gibi etkenler de şiddetle nasıl başa çıktığını şekillendirmektedir.

Kadının Tutumu ile Şiddete Verdiği Tepki Arasındaki İlişki

Kadına yönelik şiddet literatüründe, şiddete maruz kalan kadının, şiddete ilişkin tutumunun yaşadığı deneyimi anlamlandırmasına, bazı durumlarda şiddet uygulanmasını meşru bulup bulmadığına ve şiddet sonrası tepki ve davranışlarını belirlediğine ilişkin tartışmalar bulunmaktadır. Bu konuda psikoloji ve sosyoloji disiplinlerinden araştırmalara dayanan çalışmalar, toplumsal cinsiyet rolleri ve toplumsal cinsiyet normları gibi feminist literatürün temel kavramlarını kullanmaktadır Söz konusu çalışmalar, tutumları belirleyen faktörlere ve tutumların belirlediği tepkilere odaklanmaktadır.

Bireylerin şiddete ilişkin tutumları bazı deneyimlerle ilişkili olarak oluşmaktadır. Literatürde kadınların şiddete karşı tutumlarını belirleyen önemli faktörler olarak; geçmişte şiddet tanığı ve/veya şiddete maruz kalmaları; yaşları, empati, duyarlılık ve ahlâki farkındalık gibi boyutlardaki psikolojik gelişim düzeyleri ve toplumsal cinsiyet rollerine dair görüşleri ele alınmaktadır (Markowitz, 2001; Davis ve Lee, 1996; Hutchinson vd. 1994; Harris, Firestone, & Vega, 2005). Markowitz (2001), çocukluklarında şiddet gören bireylerin gelecekteki ilişkilerinde şiddete yol açan tutumları benimseme olasılıklarının arttığını vurgulamaktadır. Kadınların şiddete ilişkin tutumlarıyla yaşları arasında da ilişki bulunmaktadır. Davis ve Lee (1996) ise, kadına karşı şiddete ilişkin empati, duyarlılık ve ahlâki farkındalığın lise ve özellikle üniversite eğitimi sırasında geliştiğini ifade eder. Bu çalışma eğitimin tutumları nasıl dönüştürerek belirlediğini ortaya koyması açısından önemlidir.

Bireylerin anlam dünyaları ve değer sistemleri yaşadıkları deneyimleri nasıl karşıladıklarını belirleyebilmektedir. Waltermaurer'in (2012) geliştirdiği kuramsal model şiddet faili, şiddet mağduru ve kurumları da kapsayan üçüncül tarafların şiddet karşısındaki tutumlarında toplumsal meşrulaştırmanın etkisine odaklanmaktadır. Araştırmacının modeline göre, toplumsal meşrulaştırma yüksek olduğunda, şiddet öncesinde ve sonrasında fail "şiddet uygulamaya

hakkı olduğu", mağdur "şiddeti hak ettiği", üçüncül taraflar ise "mağdurun şiddeti hak ettiği" yönünde meşrulaştırma mekanizmaları işletmektedir. Bu durumda şiddet yaşanması olasılığı artmakta ve hem mağdurun hem de üçüncül tarafların şiddet eylemini ilgili kurumlara yansıtarak çare arama eğilimleri azalmaktadır. Şiddet toplumsal olarak meşrulaştırılmadığında ise, şiddet öncesinde fail "şiddet uygulamaya hakkı olmadığı", mağdur "şiddeti hak etmediği" ve üçüncül taraflar da "mağdurun şiddeti hak etmediği" görüşünü benimsemektedir. Bu durumda şiddet yaşanması olasılığı azalırken hem mağdurun hem de üçüncül tarafların şiddet eylemi sonrasında kurumlara başvurarak çare arama eğilimleri artmaktadır. Aynı çalışma ayrıca, 67 ülkede yürütülen kadına yönelik şiddet araştırmalarının bulgularını ele alarak, eşe dönük şiddetin toplumsal olarak meşrulaştırılmasında kullanılan argümanların toplumlar arasındaki benzeşikliğini de ortaya koymaktadır. Kadının "ev bakımında eksikli / kusurlu olması" (yemeğin yanması gibi), "çocuğu ihmal etmesi", "eşine tartışma esnasında karşılık vermesi", "cinselliği reddetmesi", "izinsiz dışarı çıkması", "eşine itaat etmemesi", "eşini aşağılaması", "sadakatsizlik" gibi toplumsal cinsiyet işbölümü ve rollerine ilişkin ifadelerin incelenen ülkelerin pek çoğunda şiddeti meşrulaştırmada kullanıldığı anlaşılmaktadır. Bu noktada araştırma, Avrupa Birliği ve Kuzey Amerika ülkeleri ile diğer bölgelerdeki ülkeler arasında yukarıda değinilen meşrulaştırma gerekçeleri açısından ciddi farklılıklar bulunduğunu ve sadakatsizlik ve cinselliği reddetme gibi bazı ifadeler dışında değinilen ifadelerin AB ve Kuzey Amerika ülkelerindeki araştırmalarda göze çarpmadığını da yansıtmaktadır.

Benzer olarak, Flood ve Pease (2009: 126) da kadınların eviçi fiziksel ve cinsel şiddeti onaylayan yaklaşımları benimsediklerinde, şiddete maruz kaldıklarında kendilerini suçlama ve buna bağlı olarak kolluk kuvvetleri ya da diğer kurumlara başvurmama eğilimlerinin arttığına değinmektedir. Öte yandan, uzun vadede daha olumsuz psikolojik ve duygusal deneyimleri yaşama eğilimleri artmaktadır. Kadınlar, geleneksel cinsiyet rollerini olumlayan tutumları benimsediklerinde, eşlerinden gördükleri şiddet ve istismarı kurumlara

bildirme eğilimleri azalmaktadır (Harris, Firestone ve Vega, 2005). Muhafazakâr toplumsal cinsiyet normları ile şiddete karşı hoşgörülü tutum arasında bir ilişki olduğunu ortaya koyan birçok uluslararası çalışma mevcuttur. Bu araştırmalarda erkeklerin hanede ve eşleriyle ilişkilerinde baskın olmaları gerektiği, güçlerini fiziksel ceza ile gösterme hakları olduğu, kontrol edilmez cinsel dürtülere sahip oldukları, evlilik birliğinin cinsel rıza gereğini ortadan kaldırdığı, kadınların güvenilmez ve şeytani (kötücül) oldukları yönünde görüşleri olan kişilerin, erkeklerin kadınlara şiddet göstermesini meşru bulduklarını ortaya koymaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitliğine inananların ise kadına karşı şiddete ilişkin tutumları; şiddeti kabul edilemez bulmak, şiddet kapsamına giren davranışları çeşitlendirmek, şiddet mağdurunu suçlamayı reddetmek, mağduru desteklemek, faili süreçten sorumlu tutmak şeklinde olmaktadır (aktaran Flood ve Pease, 2009). Dunhan ve Senn (2000) şiddete yönelik kabullenici tutuma sahip kadınların yaşadıkları şiddeti minimize ettiklerini vurgulamaktadır.

Türkiye'de bu konuda yapılmış çalışmaları incelediğimizde ise, tutumlara odaklanan çalışmaların ağırlıklı olarak psikoloji disiplininde gerçekleştirildiği anlaşılmaktadır. Kocacık ve Çağlayandereli (2009), Denizli merkez ilçedeki mahallelerde 593 kadınla görüşerek gerçekleştirdikleri çalışmalarında, örnekleme giren kadınların %52'sinin şiddet gördüğünü ifade etmektedir. Şiddet görenlerin %32'si şiddetin nedeni olarak "ekonomik koşullar"a işaret ederken, %22'si de "geleneksel tutumlar"a değinmiştir. Araştırmada ayrıca, kadın-erkek ilişkilerine ilişkin geleneksel tutum ve beklentilere sahip olmanın, şiddete karşı gelme ve şiddet ilişkisinden çıkmaya dönük adımları atma önünde engel oluşturduğu vurgulanmaktadır.

Aile içinde şiddete tanık olma ya da maruz kalma, şiddete dair tutumları etkilemektedir (Kodan Çetinkaya, 2013). Annelerinin şiddet gördüğüne tanıklık eden kız çocuklarının yetişkinliklerinde kadına yönelik aile içi şiddeti kabul edilebilir bulma eğilimi artmaktadır (Naçar vd. 2009). Türkiye'de kadınların fiziksel şiddeti kabul edilebilir gördükleri gerekçeler farklı araştırmalarda; "aldatma ve

aldatma şüphesi", "paranın lüzumsuz yere harcanması", "çocukların bakımını ihmal etme", kocasına karşılık verme", "ev işlerini ihmal etme", "cinsel ilişkiye girmeyi reddetme" ve "yemeği yakmak" olarak belirlenmiştir (Hıdıroğlu ve diğerleri 2006; Yüksel, Akadlı Ergöçmen ve Çağatay 2009; Yüksel-Kaptanoğlu ve Çavlin 2015). Okutan (2007) çalışmasında kadınların şiddet karşısında en sık gösterdikleri tepkinin "sessiz kalmak" olduğunu belirtmektedir. Şiddetle baş etmeyi en çok zorlaştıran faktörün ise "toplumun boşanmış kadına karşı olumsuz tutumu" olduğunu ortaya koymaktadır (Arıkan, 1996; Okutan 2007). Waltermaurer'in (2012) bulgularıyla uyumlu biçimde Akpınar (2011) da, şiddet gören kadının, içinde bulunduğu toplumun, sosyal destek sağladığı kişilerin ve hukuk/sağlık hizmeti aldığı kişilerin aile içi şiddete ilişkin tutumlarının, kadının şiddet gördüğü ilişkiyi sürdürüp sürdürmemesini belirlediğini ifade etmektedir. Yıldırım (1998), kadının şiddete uğradığını kendi ailesi ile paylaşması durumunda çoğunlukla sabretmesi yönünde telkinde bulunulduğunu, erkeğin ailesinin ise kadını suçlayıcı bir tepki verdiğini belirtmektedir. Can (2013) bireylerin çocuk yetiştirmeye, çalışma hayatına ve son olarak da toplumsal cinsiyet rollerini kapsayacak biçimde sosyal hayat ve ilişkilere ilişkin tutumlarının birbirleriyle ilişkili olduğunu, aynı zamanda sözü edilen tutumların kadına yönelik şiddeti yordadığını ileri sürmektedir. Kadınların şiddete ilişkin tutumlarıyla yaşları arasında da ilişki bulunmaktadır. Jansen ve diğerleri (2009) "bazı durumlarda kadın dövülebilir" ifadesine, daha genç kadınların daha az katıldıklarını ortaya koymuştur.

Kadının Sahip Olduğu Kaynaklar ile Şiddete Verdiği Tepki Arasındaki İlişki

Bu bölümde kadına yönelik şiddet ile kadının sahip olduğu kaynaklar arasındaki ilişkiye odaklanan uluslararası ve ulusal literatürü ele alacağız. İlgili literatürde temel temalar kadınların şiddete karşı gösterdikleri tepkiler, bu tepkilerin şiddeti sonlandırma sürecindeki etkisi, kadınların sahip oldukları kaynaklar ile verdikleri tepkiler

arasındaki ilişki, kadınların hangi toplumsal koşullarda hangi tepkilere yöneldikleri, var olan sosyal politika ve sunulan kurumsal hizmetlerin, tepkilerin kadınların güçlenmesini sağlayabilecek aktif stratejilere dönüşmesine etkisi olarak sıralanabilir.

Kadınların Şiddete Karşı Verdikleri Tepkiler

Kadınlar şiddet gördüklerinde içinde bulundukları sosyal ortam ve sahip oldukları özellik ve araçlara bağlı olarak şiddeti anlamlandırmakta, algılamakta ve tepki göstermektedir. De Ridder (1997), mağdurun şiddete verdiği tepkinin şekillenmesinde bağlamın önemini vurgulamıştır. Şiddete maruz kalan kadının içinde bulunduğu farklı toplumsal bağlamlar, birbirleriyle ilişkili olsa da deneyimleri ve her bir bağlamın niteliği, kadının farklılaşan tepkiler geliştirmesine neden olmaktadır.

Waldrop ve Resick (2004), şiddet görmüş kadınların şiddetle başa çıkma stratejilerini alanda o güne dek var olan çalışmaların bir dökümünü yaparak inceledikleri çalışmalarında, öncelikle kadının şiddete verdiği tepkinin, aktif olup olmaması yani "verili durumu değiştirmeye / olumsuz sonuçları hafifletmek amacıyla şiddet uygulayandan uzaklaşmaya yönelik çaba" içerip içermemesi üzerinden sınıflandırıldığını (Holahan ve Moos, 1987; Mitchell ve Hodson, 1983, 1986; Tobin vd., 1989; Moos, 1995) aktarmıştır. "Şiddet içeren deneyimin yaşandığını kabullenmeme" ya da "duygularını kendine saklama" davranışları, mağdur açısından "kaçınma / reddetme" stratejisi olarak değerlendirilmektedir. Bu tepkiler kişinin şiddet deneyimi yaşanan ilişkinin dışına çıkmasını zorlaştırmaktadır. Öte yandan, kadının "sorunu bir arkadaşı ile konuşması" ya da "bir eylem planı yaparak bu planı hayata geçirmesi" verili durumu değiştirmeye / olumsuz sonuçları hafifletmek için şiddet uygulayandan uzaklaşmaya dönük çabaya örnek olarak gösterilen davranışlardır.

Benzer şekilde, Ergöçmen ve arkadaşları, (2014) kadınların %44'ünün eşinden / birlikte olduğu erkeklerden gördüğü fiziksel ve/veya cinsel şiddeti, hiç kimseye ve hiçbir kuruma anlatmadıklarını

belirtmişlerdir. Şiddetin yakın çevreye anlatılması dışında, yakın çevreden yardım istenmesi, şiddete fiziksel olarak karşılık verme, evi terk etme ve resmi bir kurum ya da kuruluşa başvurma kadınların maruz kaldıkları şiddetle baş etmede gösterdikleri diğer tepkilerdir (Ergöçmen vd., 2014).

Sahip Olunan Kaynaklar

Kadınların deneyimledikleri zorluklarla başa çıkmak için geliştirdikleri stratejiler yaşadıkları toplumsal bağlam, dolayısıyla sahip oldukları kaynak ve birikimler tarafından şekillenmektedir (Beşpınar, 2010). Şiddetle başa çıkarken verilen tepkiler de yine aynı şekilde bireysel ve toplumsal kaynak ve kısıtlarla doğrudan ilişkilidir. Şiddet yaşayan kadınların sahip olduğu kaynaklarla geliştirdikleri stratejiler arasındaki ilişkiye değinen Moss (1995); sosyal destek, maddi kaynaklar ve diğer somut yardım araçlarının varlığının, bunların tür ve düzeyinin mağdurun başa çıkma stratejisini etkilediğini ifade etmektedir. Literatürde, kadının maddi kaynaklara sahip olması ile şiddet içeren bir beraberliği sürdürmesi arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalar (Strube ve Barbour, 1983; Rusbult ve Martz, 1995), kadının bağımsız/yüksek bir gelirinin olmasının (Rusbult ve Martz, 1995), istihdam durumunun, geçmiş iş deneyiminin (Strube ve Barbour, 1983) şiddet içeren ilişkiyi terk etme ve ilişkiye geri dönmeme olasılığını artırdığını savunurlar. Sen (1999) Kalküta'da kadınların şiddete verdikleri tepkiyi incelediği araştırmasında, kadının çalışma durumunun şiddete direnç göstermesini ya da şiddeti sonlandırmaya dönük etkin bir strateji benimsemesini sağlamadığını ancak, kadının eğitim düzeyi ve sosyal çevresinin, kadının şiddete verdiği tepki biçiminde ve şiddetin sonlanmasında temel belirleyen olduğunu ifade etmiştir. Zira, kadının çalışmasının kendi yaşamını kontrol etmesine ve güçlenmesine doğrudan bir katkı sağlamayabileceğine vurgu yapan Sen, güvencesiz ve düşük ücretli işlerin kadının şiddeti sonlandıracak bir strateji geliştirmesine destek olmadığına işaret etmektedir.

Benzer bir analizi kısıtlara yoğunlaşarak geliştiren Lazarus ve Folkman (1984) ise, mağdurun yöneldiği başa çıkma stratejisinin üç "kısıt" ile ilişkili olarak şekillendiğine dikkat çekmiştir. Bu kısıtlar, "çevresel kısıtlar", "kişisel kısıtlar" ve "aşırı düzeyde şiddet tehdidi" olarak ifade edilirken, sosyal ve kişisel kaynakların yetersiz oluşu ve şiddetin boyutunun mağdurların başa çıkma stratejilerini de sınırlandırdığı belirtilmiştir.

Türkiye literatüründe kişisel özellik ve kaynaklarla, ikili ilişkide şiddet görme arasındaki ilişkiyi incelediğimizde yaş, doğum yeri, kır ya da kentte yaşıyor olmak, eğitim düzeyi, istihdam durumu, ailenin ekonomik refahı gibi faktörlerin belirleyici olduğunu ortaya koyan çalışmalar dikkat çekmektedir (Altınay ve Arat, 2009; Balcı ve Ayrancı, 2005; Ergöçmen vd., 2014; Kocacık vd., 2007; Sallan Gül, 2013; Yüksel-Kaptanoğlu vd., 2012).

Yüksel-Kaptanoğlu vd. (2012) 15-24 yaş arasındaki kadınların eşlerinden şiddet görme olasılıklarının diğer kadınlara göre daha yüksek olduğunu ortaya koymaktadır. Altınay ve Arat ise (2009) tarafların eğitim düzeyinin belirleyiciliğine dikkat çekmektedir. Okuma-yazma bilmeyen kadınların %43'ü eşlerinden en az bir kez fiziksel şiddet gördüklerini belirtirken, bu oran üniversite mezunu kadınlar için %12 olmaktadır. Aynı çalışma erkeğin eğitim düzeyinin etkisini de yansıtmaktadır. Okuma yazma bilmeyen erkeklerin yarısı eşlerine fiziksel şiddet uyguladıklarını ifade ederken, üniversite mezunları arasında bu oran %18'dir. Yapılan son çalışmalar, gelir düzeyi ile eviçi fiziksel şiddet arasında ters yönde bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır (Altınay ve Arat, 2009; Yüksel-Kaptanoğlu vd., 2012; Yüksel-Kaptanoğlu vd., 2014). Düşük gelire sahip hanelerin %20'sinde eviçi şiddet yaşanırken, bu oran orta gelir düzeyine sahip hanelerde %14 ve yüksek gelir düzeyindeki hanelerde %9'dur (Yüksel-Kaptanoğlu vd., 2012). Baran, Kütük ve Maybek (2012) araştırmalarında, çalışmayan kadınların çalışan kadınlara kıyasla kadına yönelik şiddette erkeği daha az sorumlu tuttuklarını ve şiddet uygulayan erkeğin cezalandırılması düşüncesine daha az katıldıklarını

ifade etmektedir. Kadının ekonomik açıdan erkeğe bağımlı olması ve karar süreçlerine katılamaması veya düşük katılımı eşinden şiddet görme olasılığını artırmaktadır. (Yüksel-Kaptanoğlu vd., 2014).

Tutum ve Kaynakların Tepkilerle İlişkisi

Şiddet gören kadının yöneldiği başa çıkma stratejilerinde tutum ve kaynakların rolünü anlamak için ekolojik yaklaşımın önemli olduğunu düşünmekteyiz. Ekolojik yaklaşım ilk olarak psikoloji ve sosyal psikoloji alanlarında, bir kişinin davranışları ile çevresel faktörlerin ilişkisini açıklamak üzere geliştirilmiştir. Bronfenbrenner (1979), alandaki öncü çalışmasında, bir kişinin davranışını anlamak için ekolojik çerçevenin önemine değinir. Bronfenbrenner'e göre, kişinin evi, işyeri, dini aidiyeti ve ilişkili çevresi, aile ve cemaat içindeki rolleri, devlet kurumları ve son olarak da kültürün kurumsal örüntüleri ekolojik çerçeveyi oluşturmaktadır. Aile içi şiddete odaklanan araştırmacılar bu teorik çerçeveyi açıklayıcı bularak kullanmaktadır. Mitchell ve Hodson (1986), çalışmalarında ekolojik yaklaşımın, özellikle şiddete karşı geliştirilen başa çıkma repertuarlarını anlamakta işlevsel olduğuna değinmektedir. Kişisel, çevresel ve durumsal etkenlerin birbirleriyle ilişkili olduğunu belirterek, kişisel ve bağlamsal etkenlerin kadınların yardım arama ve zorluklarla başa çıkma örüntüleri geliştirip geliştirmemeleri üzerinde nasıl bir etkisi bulunduğunu, ayrıca kadınların yardım arama ve zorluklarla başa çıkmak üzere ne tür örüntüler geliştirdiklerini ele almaktadır. Araştırmacıların, San Francisco'da eşinden şiddet görmüş 60 kadınla yürüttükleri çalışmada geliştirdikleri model oldukça aydınlatıcıdır. Öncelikle, modelde belirtilmesi gereken nokta kişisel, toplumsal ve kurumsal boyutların birbirleriyle ilişkiselliğine yapılan vurgudur. Şöyle ki, çocukluk döneminde şiddete maruz kalmak, bireyin (a) "kadının toplumsal rollerine ilişkin tutumunu" belirlerken, aynı zamanda onun (b) "kişisel kaynaklara ulaşımını ve bu kaynakların niteliğini" belirlemektedir. Bu iki değişken (a ve b) de bireyin aldığı "toplumsal destek" ve "kurumsal yaklaşımlar"ın niteliğini belirlemektedir. Değinilen tüm bu

faktörler de kadının şiddet karşısında vereceği başa çıkma tepkisini şekillendirmektedir.

Ekolojik perspektifi benimseyen Mitchell ve Hodson (1986) araştırmalarında, bizim araştırmamız için de önem taşıyan bir bulguya değinmektedir. Kadına yönelik fiziksel şiddet çoğu zaman, sosyal ve duygusal şiddetle birlikte uygulandığı için kadın sahip olduğu sosyal destek mekanizma ve ilişkilerinden eşi tarafından uzaklaştırılmaktadır. Böylece kadın, uğradığı sosyal tecrit sonucu erkek tarafından "eşine bağımlı ve ilişkiyi terk edemeyecek kadar güçsüz" kılınmaktadır.

Veri, Yöntem ve Değişkenler

Çalışmamızda, şiddet gören ve en az bir kez evlenmiş kadınların bireysel kaynakları ile toplumsal cinsiyet eşitliğine, fiziksel ve cinsel şiddete ilişkin tutumlarının kadınların eşlerinden gördükleri şiddetle başa çıkmak için izledikleri stratejileri nasıl etkilediğine odaklandık.

2014 Türkiye'de Aile İçi Kadına Yönelik Şiddet Araştırma verilerinin kullanıldığı inceleme kapsamında, şiddete maruz kalan kadınların başa çıkma stratejileri ve bireysel kaynakları arasındaki ilişkiyi açıklamak için öncelikle betimleyici analizler gerçekleştirilmiştir. Betimleyici analizlerin ardından, baş etme stratejilerini belirleyen faktörleri anlamak için yaşanılan şiddetin türü baz alınarak (fiziksel, cinsel, fiziksel ve/veya cinsel şiddet) multinominal lojistik regresyon analizleri yapılmıştır.

Değişkenler

Çalışmanın bağımlı değişkeni en az bir kez evlenmiş kadınların eşlerinden gördüğü fiziksel şiddete karşı verdikleri tepkidir. Bu kapsamda bağımlı değişkeni analizlere şiddete karşı kurumsal başvuru yapılıp yapılmadığını göz önünde bulundurarak iki ayrı grup altında dahil ettik: (1) bireysel yöntemlerle baş etme, (2) kurumsal başvuruda bulunma.

Kadınların eşleriyle ilişkilerinde maruz kaldıkları şiddete karşı verdikleri tepkiyi anlamak için bir dizi sorudan yararlandık. Bu çerçevede incelediğimiz bireysel yöntemlerle baş etme tepkileri sırasıyla, 1) "kendini koruma amacıyla fiziksel olarak karşılık vermek"; 2) "gördüğü fiziksel şiddet davranışını en az bir kişiye anlatmak"; 3) "en az bir gece evi terk etmek"; 4) "bir daha eve dönmemek" ve 5) "bir kurum ya da kuruluşa başvurmak"tır. Ancak, son soru ile ilgili belirtmemiz gereken önemli bir nokta bulunmaktadır. Bu soruda kullanılan soru kökünde kadınlardan şiddete maruz kalmaları nedeniyle belirtilen kurumlardan[1] bir ya da birkaçına kendilerinin başvurup vurmadığı ya da kendileri için başkalarının başvurup başvurmadığı sorulmuştur. İlerleyen sorularda her bir kurum ayrı ayrı ele alınmış ve her bir kuruma başvurunun kadın tarafından mı yoksa onun için başkaları tarafından mı yapıldığı sorulmuştur. Ancak, bu kurumlardan Polis/ALO 155, Jandarma/ALO 156, ALO 183 - Kadın, Çocuk ve Sosyal Hizmet Danışma Hattı için, kişi yerine çevresi tarafından yapılacak başvurular da söz konusu olabiliyorken, diğer kurumların tümünde, kişinin bu kurumlardan en az birine kişisel başvurusunu izleyen bir süreç yürütülmektedir. Dolayısıyla, bir başkasının kişi adına başvuru yapması mümkün değildir, ancak kurumlar kişiyi farklı kurumlara yönlendirebilmektedir. Bu nedenle, bu kurumlara başvuru esnasında kadının yanında birinin bulunup bulunmadığı da sorulmuştur. Kadınların kendisi ya da onların adına yapılan tüm kurumsal başvurular en az bir kez kurumsal başvuru yapmak olarak şiddetle baş etme stratejisi olarak incelenmiştir. Kadınların şiddetle kurumsal başvuru yoluyla baş etme stratejisinde kadının bir kurum ya da kuruluşa başvurması ve diğer tepkilerden en az birini göstermiş olması hesaba katılırken, bireysel (kurumsal olmayan) yöntemlerle baş etme stratejisinde kurumsal başvuru haricindeki tepkilerden en az birini gösteren kadınlar dikkate alınmıştır.

[1] Polis/ALO 155, Jandarma/ALO 156, ALO 183 - Kadın, Çocuk ve Sosyal Hizmet Danışma Hattı, KOZA - Şiddet Önleme ve İzleme Merkezi (KOZA/ŞÖNİM), Aile Mahkemesi, Kadın Sığınmaevi / Kadın Konukevi, Savcılık, Valilik - Kaymakamlık, Baro, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı İl Müdürlüğü, Hastane ya da Sağlık Kuruluşu, Kadın Kuruluşları, Belediye Kadın Danışma Merkezi

Çalışmada bireysel kaynaklar olarak, yaş, eğitim, çalışma durumu (sosyal güvenceli ve düzenli olup olmadığı), anadil gibi değişkenler analize dahil edilmiştir. Toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin tutumları anlamak için 2014 Araştırması'nın soru kâğıdında yer alan 'Toplumsal Cinsiyete Yönelik Tutum' bölümünde bulunan ifadeleri kullanarak toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik tutum endeksi oluşturduk. Endekse "Kadın herhangi bir konuda eşiyle aynı fikirde değilse onunla tartışmamalı ve susmalıdır"; "Kadın elindeki parayı kendi istediği gibi harcayabilmelidir"; "Yemek, bulaşık, çamaşır, ütü gibi ev işlerini erkekler de yapmalıdır" ve "Bir kadının tavır ve davranışlarından ailenin erkekleri sorumludur" ifadeleri dahil edilmiştir. Bu ifadeler için çalışmaya katılanlardan "katılıyorum", "katılmıyorum", "fikrim yok" yanıtlarından birini seçmeleri istenmiştir. Endeks değerleri katılımcıların seçilen dört ifadeye verdikleri yanıtların ortalamasından oluşmaktadır.

Araştırmada toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik tutum bölümünde ayrıca katılımcıların fiziksel ve cinsel şiddete yönelik tutumlarını ölçmeyi amaçlayan başka ifadeler de yer almaktadır. Kadının fiziksel şiddete ilişkin tutumu, "Şimdi size bazı durumlar sayacağım, bana bu durumlarda erkeğin eşini dövmesini doğru bulup bulmadığınızı söyler misiniz?" sorusu ile incelenmiştir. Katılımcılardan görüşlerini belirtmeleri istenen durumlar; "kadın ev işlerini ihmal ederse", "kadın eşine karşı çıkarsa", "kadın cinsel ilişkiyi reddederse", "kadın eşine başka kadınlarla ilişkisinin olup olmadığını sorarsa", "erkek eşinin kendisini aldattığından şüphelenirse", "erkek eşinin kendisini aldattığını öğrenirse" olarak sıralanmıştır. Katılımcılardan görüşlerini "doğru buluyorum", "doğru bulmuyorum", "fikrim yok" seçeneklerinden birini kullanarak ifade etmeleri istenmiştir. Fiziksel şiddete yönelik tutum bu dört ifadeye verilen yanıtların toplam değerleri 0 (doğru bulmuyorum) ve 1 (doğru buluyorum) olarak kukla değişkene dönüştürülmüştür. Cinsel şiddete yönelik tutumlar ile ilgili "Sizce evli bir kadın sayacağım durumlarda eşiyle cinsel ilişkiye girmeyi

reddedebilir mi?" sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların görüşü alınan durumlar; "kadının canı istemiyor ise", "eşi sarhoş ise", "kadının sağlık sorunları varsa", "eşi kendisine kötü muamele ediyor ise" olarak belirtilmiştir. Katılımcılardan görüşlerini "evet", "hayır", "fikrim yok" seçeneklerinden birini kullanarak ifade etmeleri istenmiştir. Benzer şekilde cinsel şiddete yönelik tutum bu durumlara ile ilgili kadınların verdikleri yanıtların toplam değerlerinin 0 (reddedemez) ve 1 (reddedebilir) şeklindeki kukla değişken ile analize dahil edilmiştir.

Veri Analizi

Bu bölümde önce bağımlı değişken olan kurumsal ve kurumsal olmayan baş etme stratejilerini inceleyeceğiz. Ardından, bağımsız değişkenlerimiz olan tutumlar ve bireysel kaynaklara ilişkin betimleyici analiz sonuçlarını paylaşacağız.

Betimleyici Analiz

Araştırma kapsamında görüşülen en az bir kez evlenmiş ve eşinin ya da birlikte olduğu erkeklerin şiddetine maruz kalmış kadınların yaşadıkları şiddetle kurumsal olmayan baş etme stratejilerini incelediğimizde önemli bir çoğunluğunun sessiz kaldığını ve görüşme yapılan kişi dışında kimseye anlatmadıklarını belirtmemiz gerekir (%44). Diğer yandan şiddete maruz kalan kadınların %30'u daha aktif bir strateji benimseyip yaşadıkları evi en az bir kez terk etmiştir. Son olarak şiddete maruz kalan her 10 kadından 3'ü kendilerini korumak amacıyla maruz kaldıkları fiziksel şiddete fiziksel olarak karşılık verdiklerini belirtmişlerdir.

En az bir kez evlenmiş ve eşinden şiddet gören kadınların sadece %11'i kurumsal başvuru yapmıştır. Bir diğer deyişle, eşinden şiddet gören her 10 kadından sadece biri kadına karşı şiddetle mücadele eden bir kurumdan destek almak üzere başvuruda bulunmuştur. Maruz kaldığı şiddet ile baş etmede kentte yaşayan kadınların kırda yaşayan hemcinslerine kıyasla kurumsal destek alma olasılıkları daha

yüksektir. Kadınlar şiddet ile mücadele kurumları arasında en sık polise (şahsen ya da başkaları aracılığıyla) başvurmaktadır (%7). Polise şahsen ya da ALO 155'i arayarak başvuru yapan kadınların toplam sayısı polise yapılan kurumsal başvuruların %65'ini oluşturmaktadır. Bu kadınların temel sosyo-demografik özellikleri incelendiğinde, önemli bir kısmının kent merkezlerinde yaşadığı (%90), düzenli ve güvenceli bir işte çalıştığı görülmektedir. Düzenli ve güvenceli bir işte çalışan kadınların (%60) düzensiz işlerde çalışan kadınlara (%40) kıyasla daha fazla polise şahsen başvuru yaptığı görülmektedir. Polise başvurmak, Waldrop ve Resick'in (2004) kavramsallaştırmasına göre kadının şiddete verdiği aktif bir tepkidir. Zira bu tür bir başvuru, şiddet yaşantısını değiştirmeyi ve şiddetin olumsuz sonuçlarını hafifletmek amacıyla şiddet uygulayandan uzaklaşmayı amaçlayan bir çaba olarak görülebilir. Sen'in (1999) Kalküta'da gerçekleştirdiği çalışmada da görüldüğü gibi, güvencesiz ve düşük ücretli işte çalışmak şiddete direnç gösterecek bir strateji belirlemede yetersiz kalmaktadır.

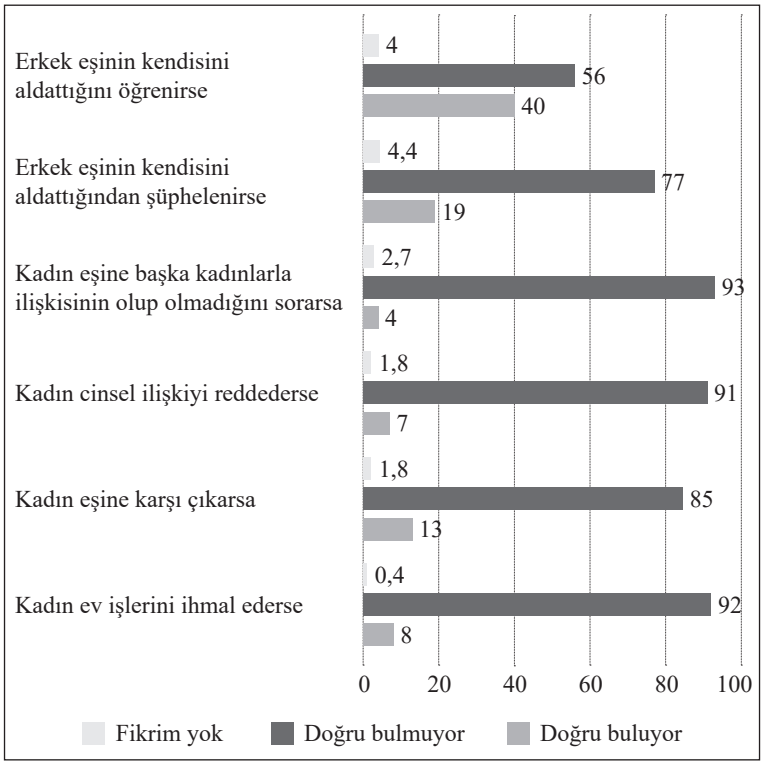
Kadınların Fiziksel ve Cinsel Şiddete Karşı Tutumları ve Bireysel Kaynakları ile Şiddete Karşı Verdikleri Tepki

Tutumlar

Kadının Fiziksel Şiddete İlişkin Tutumu

En az bir kez evlenmiş ve eşinden fiziksel ve/veya cinsel şiddet gören kadınların %44'ü kadına karşı fiziksel şiddet uygulanmasını bazı durumlarda meşru görürken, %56'sı ise hiçbir durumda kadına yönelik şiddeti onaylamamaktadır. Fiziksel şiddeti meşru görmemeyi olumlu bir tutum olarak kabul ettiğimiz için, analizimizde bu yaklaşıma odaklandık. Şekil 1'de bazı durumlara ilişkin ifadeler ile kadınların bu durumlarda fiziksel ve/veya cinsel şiddeti meşru bulmaya dair yanıtları yer almaktadır.

Şekil 1: En az bir kez evlenmiş ve eşlerinin şiddetine maruz kalan kadınların kadına yönelik fiziksel şiddete ilişkin tutumları

Görüldüğü gibi bu ifadelerin tümü, toplumsal cinsiyet rol ve ilişkilerinde eşitsiz bir ilişkiye, erkeğin bu ilişkide tahakkümüne, dahası, bu tahakküme dönük bir tehdit algılaması durumunda kadına fiziksel ceza verme hakkına işaret etmektedir. Yukarıdaki şekil incelendiğinde, kadının eşine başka kadınlarla ilişkisinin olup olmadığını sorduğunda şiddet görmesi kadınlar tarafından bir şiddet gerekçesi olarak en az kabul gören durum (%4) olarak dikkat çekmektedir. Burada ilgi çekici olan, kadının aldatılma şüphesi duyduğunda bunu eşine sorması kadınların %4'ü tarafından şiddet görmesi için meşru bir sebep olarak algılanmaktadır. Yani, aldatıldığından şüphe duyup

bunu dile getirme hakkını dahi kadına tanımayan ve şiddetle cezalandıran bir yaklaşım söz konusu olabilmektedir. Öte yandan, erkeğin aldatıldığından şüphe etmesini kadına şiddet uygulaması için meşru bulan kadınların oranı %19 olabilmektedir. Yanıtlardan, cinsel ilişkinin de katılımcıların %7'si tarafından eşitler arası bir ilişki olarak algılanmadığı ve kadının cinsel ilişkiyi reddetmesi durumda şiddet görmesinin meşru bulunduğu anlaşılmaktadır. İlişkide, erkeğin kesin olarak kadından daha üstün olduğu kabulünü yansıtan "kadın eşine karşı çıkarsa eşinden fiziksel şiddet görmesi meşrudur" ifadesi de kadınların %13'ü tarafından benimsenmektedir.

Kadınların aldatma ile ilgili şüphe (%19) ve fiili durum (%40) olduğunda kadına uygulanacak fiziksel şiddeti yüksek düzeyde kabul edilebilir bulmasının Türkiye'de namus cinayetlerinin toplum düzeyinde meşru görülmesi ile yakından ilişkili olduğu söylenebilir. Waltermaurer'in (2012), 67 ülkede yapılan araştırmaları karşılaştırdığı ve Türkiye'ye ait iki araştırmanın içerildiği çalışmasında 2003 yılında kadınların %29'unun "eşine karşı çıkmayı" şiddetin meşru bir nedeni olarak gördüğünü (Marshall ve Furr, 2010), erkeklerde ise 1998 yılında bu oranın %36'ya çıktığını (Akın ve Özaydın, 2005) ortaya koymuştur. Aynı araştırmalarda, "cinsel ilişkiyi reddetmek" kadınların %17'si (Marshall ve Furr, 2010), erkeklerin ise %15'i tarafından meşru bir şiddet gerekçesi (Akın ve Özaydın, 2005) olarak ifade edilmiştir. 2003 yılında kadınlar arasında %29 olan, "eşine karşı çıkmayı" meşru bir şiddet nedeni görme oranı, bizim odaklandığımız çalışmada 2014 yılında %13'e düşmüştür. Benzer biçimde, 2003 yılında kadınlar arasında %17 olan "kadının cinsel ilişkiyi reddetmesi" durumunda şiddet görmesini meşru bulma oranı, 2014 yılında verileri toplanan üzerine çalıştığımız araştırmada %7'ye gerilemiştir. Bu değişimin, toplumsal cinsiyet rol ve beklentilerindeki dönüşüm ile ilişkili olduğu düşünülebilir.

Kaynaklar ve Fiziksel Şiddete Dair Tutumlar

Kadınların demografik özellikleri ve sahip oldukları kaynaklarla kadına karşı fiziksel şiddet uygulanmasına dair tutumları arasındaki

ilişkide bazı bulgular göze çarpmaktadır. Kadınların yaşları ile kadına karşı fiziksel şiddet uygulanmasına dair tutumları arasındaki ilişkiye baktığımızda, 15-34 yaş aralığındaki kadınların %54'ünün hiçbir durumda kadınlara fiziksel şiddet uygulanmasını meşru bulmadığını, bu oranın 35-44 yaş aralığındakiler arasında %55, 45-59 yaş aralığındakiler arasında ise %58 olduğunu görmekteyiz. Daha ileri yaş gruplarında kadına karşı şiddet uygulanmasını hiçbir durumda meşru bulmayanların oranı artmaktadır. Bu durumun olası nedenleri, kadınların yaşlarına bağlı olarak kişisel ve ilişkisel düzeydeki deneyimlerinin artmasının tutumlarını dönüştürmesi olabileceği gibi, şiddete ilişkin normlara dair son dönemde gerçekleşen toplumsal dönüşüme de bağlanabilir.

Kadına karşı fiziksel şiddet uygulanmasına dair tutum ile eğitim düzeyinin ilişkisini incelediğimizde, eğitimsizler arasında hiçbir durumda fiziksel şiddeti meşru bulmayanların oranı %36 iken, bu oran ilköğretim birinci kademeyi tamamlayanlar arasında %56, ilköğretim ikinci kademeyi tamamlayanlar arasında %61, lise mezunları arasında %74 ve son olarak üniversite ve üstü eğitim düzeyine sahip olanlar arasında %79'dur. Diğer bir deyişle, kadınların eğitim düzeyleri arttıkça hiçbir durumda kadına fiziksel şiddet uygulanmasını meşru görmeme tutumu yaygınlaşmaktadır. Yaş ve eğitime ilişkin bu bulgular Davis ve Lee'nin (1996) kadınların kadına karşı şiddete ilişkin empati, duyarlık ve ahlâki farkındalığının lise ve özellikle üniversite eğitimi sırasında ve yaşları arttıkça geliştiğine ilişkin iddialarını desteklemektedir.

Kadına karşı fiziksel şiddet uygulanmasına dair tutum ile kadının çalışma durumu arasındaki ilişkiye baktığımızda, çalışan kadınların %60'ının fiziksel şiddeti meşru bulmadıkları izlenirken, çalışmayanlarda bu oran %53 olmaktadır. Sosyal güvencesi olan kadınlar arasında aynı oran %57 iken, sosyal güvencesi olmayanlarda ise %43 düzeyindedir. Gelir getiren bir işte çalışıyor olmak ve sosyal güvenceye sahip olmak kadınların hem sosyal çevrelerini

genişletmesi hem de kendi kaynaklarıyla yaşamını sürdürebileceğine ilişkin güvenini yükseltmesi anlamına gelebilir.

Son olarak fiziksel şiddete ilişkin tutum ile kadının anadili ilişkisini ele aldık. Anadili Türkçe olan kadınlar arasında kadına şiddet uygulanmasını hiçbir durumda meşru görmeyenlerin oranı %59 iken, aynı oran anadili Kürtçe olan kadınlar arasında %35, anadili Arapça olan kadınlar arasında %51'dir. Bu noktada, Anadili Kürtçe olan kadınların toplumsal cinsiyet eşitliğine dair tutumları ile diğer kadınlara benzerlik gösterdikleri ancak, kadına karşı şiddet uygulanmasını meşru görmeye dair tutumda, şiddeti meşrulaştırma eğilimi taşıyanların Kürtçe anadilli kadınlar arasında daha yüksek oranda bulunduğu izlenmektedir. Bunda, anadili Kürtçe olan kadınların içinde bulundukları daha zorlu toplumsal ve maddi koşulların ve eğitim, istihdam ve sosyal hizmetler gibi kaynaklara ulaşımda karşılaştıkları engellerin neden olabileceğini düşünmekteyiz.

Fiziksel Şiddete Dair Tutumlar ve Kuruma Başvuru

Kadına yönelik fiziksel şiddeti meşru görmek ile bir kuruma başvurmak arasındaki ilişkiyi incelemek için en az bir kuruma başvuran kadınların kişisel kaynaklarını ve tutumlarına odaklandık. En az bir kuruma başvuran kadınların % 67'si fiziksel şiddeti meşru görmezken, %33'ü bazı durumlarda eşinin kadına karşı fiziksel şiddet kullanmasını meşru görmektedir. Kendisi şiddet mağduru olup, şahsen ya da bir başkası tarafından şiddet mağduriyeti nedeniyle bir kuruma başvuran kadınların %33'ünün fiziksel şiddeti meşru buluyor olması ilginç bir bulgudur. Kadınların bu yaklaşımı kendi yaşadıkları şiddet deneyiminin nedenleri ile diğer kadınların yaşadığı şiddetin nedenleri arasında farklılık görmelerinden kaynaklanabilir. Burada altını çizmemiz gereken noktalardan biri, kuruma başvuran kadınlar açısından yaşın, şiddeti meşru bulmakla ilişkili oluşudur. Kuruma başvuran kadınların yaşları yükseldikçe içlerinde şiddeti meşru bulmayanların oranının da yükseldiğini görüyoruz. Kuruma en az bir kez başvuran kadınlar arasında 15-34 yaş aralığında

fiziksel şiddeti meşru görmeyenlerin oranı %55 iken, bu oran 35-44 yaş grubunda %76, 45-59 yaş grubunda ise %74'dür. Şiddet görmesine karşın hiç bir kuruma başvurmayan kadınları incelediğimizde, bu kadınların %54 gibi bir çoğunluğunun şiddeti meşru görmediğini anlıyoruz. Ancak, bu kadınların şiddeti meşru görmedikleri halde çözüm için bir kuruma yönelmemeleri ilginçtir. Bu durum Mitchell ve Hodson'un (1986) argümanları ile açıklanabilir. Şiddet gören kadınlar şiddeti meşru görmemelerine rağmen sosyal destek mekanizma ve ilişkilerine erişmekteki kısıtlar nedeniyle kurum başvurusu yapamayabilmektedir.

En az bir kuruma başvuran kadınların eğitim düzeyini incelediğimizde, kurumsal eğitimi olmayanların %70'inin hiçbir durumda eşinin kadına fiziksel şiddet uygulamasını meşru görmediği, ilköğretim birinci kademeyi tamamlayanlar arasında bu oranın benzer biçimde %69 olduğunu, ilköğretim ikinci kademeyi tamamlayanlar arasında bu oranın %41'e düştüğünü, lise mezunları arasında %71'e çıktığını ve son olarak üniversite ve üzeri eğitime sahip kadınlar arasında da erkeğin eşine fiziksel şiddet uygulamasını meşru görmeyenlerin %92 olduğunu görmekteyiz.

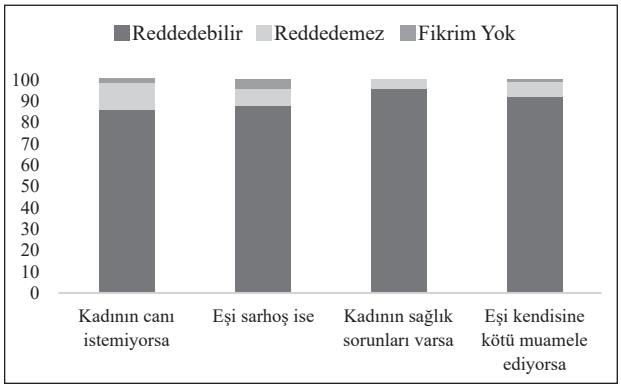
Kadının Cinsel Şiddete İlişkin Tutumu

Kadınların cinsel şiddete yönelik tutumlarını ölçmek üzere katılımcılara, cinsel ilişkiye dair güç dengelerine ilişkin olarak yöneltilen "*Sizce evli bir kadın sayacağım durumlarda eşiyle cinsel ilişkiye girmeyi reddedebilir mi*?" sorusuna verilen yanıtlar aşağıdaki şekilde yer almaktadır. Analizimizde, kadının beraberliği esnasında cinsel ilişkiyi reddetme hakkı olmamasını cinsel şiddet olarak değerlendirdik. Böylece, kadına cinsel ilişkiyi reddetme hakkı tanımayan yaklaşımları cinsel şiddete yönelik tutumlar olarak kabul ettik.

Şekil 2'de görüldüğü gibi, kadınların büyük bir çoğunluğu yukarıda ifade edilen koşullarda cinsel ilişkiyi reddetmeyi meşru olarak görmektedir. Kadının canının istememesi her sekiz kadından biri tarafından (%12) cinsel ilişkiyi reddetme nedeni olarak kabul

edilmemektedir. Kadınlar tarafından sağlık sorunları cinsel ilişkiyi reddetmekte en meşru neden olarak görülmektedir.

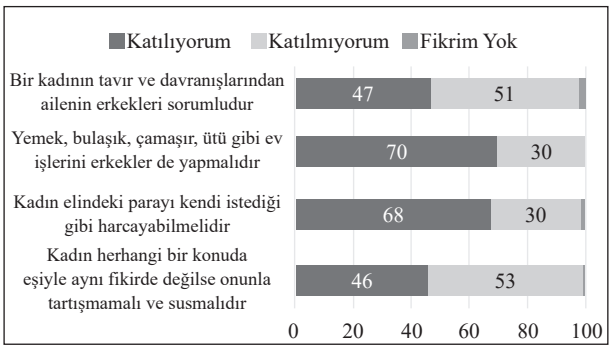
Şekil 2: En az bir kez evlenmiş ve eşlerinin şiddetine maruz kalan kadınların kadına yönelik cinsel şiddete ilişkin tutumları

Kadının Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine İlişkin Tutumu

En az bir kez evlenmiş ve eşinden fiziksel ve/veya cinsel şiddet gören kadınların %47'si toplumsal cinsiyet açısından eşitlikçi bir tutum benimsemiyorken, %52'si ise toplumsal cinsiyet eşitlikçi bir tutum benimsemektedir. Tek tek ifadelere dair yanıtlar incelenerek aşağıdaki şekil oluşturulmuştur.

Şekil 3: En az bir kez evlenmiş ve eşlerinin şiddetine maruz kalan kadınların toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin tutumları

İlgi odağımızdaki kadınların toplumsal cinsiyet eşitliğine dair tutumları ile yaş ilişkisine baktığımız zaman, ilginç bir durum dikkat çekmektedir. Zira, daha yüksek yaş gruplarında toplumsal cinsiyet eşitlikçi tutumları benimseyenlerin oranı artmaktadır. 15-34 yaş aralığındaki kadınların yarısı eşitlikçi tutum benimserken, bu oran 35-44 yaş aralığındaki kadınlar arasında %51'e, 45-59 yaş aralığındaki kadınlar arasında ise %56'ya yükselmektedir.

Toplumsal cinsiyet eşitlikçi tutum geliştirmeyle eğitim düzeyi arasındaki ilişkiye baktığımızda ise, kurumsal eğitimi olmayanların arasında eşitlikçi tutum benimseyenlerin oranı %45 iken, bu oran ilköğretim birinci kademeyi tamamlayanlarda %52, ilköğretim ikinci kademeyi tamamlayanlarda %53, lise eğitimini tamamlayanlarda %58 ve son olarak üniversite ve üstü eğitim düzeyine sahip olanlar arasında ise %78'e ulaşmaktadır. Bu veriler, eğitimin kadınların toplumsal cinsiyet eşitlikçi tutum geliştirmeleri üzerindeki etkisini yansıtmaktadır.

Burada, gerek yaş gerek ise eğitim düzeyinin kadınların toplumsal cinsiyet eşitlikçi tutumlar geliştirmelerinde etkili olduğu anlaşılmaktadır. Bu durum, daha önce değindiğimiz kadına yönelik fiziksel şiddeti meşru görmeme bulgularımızla uyumludur. Zira, toplumsal cinsiyet eşitliğini benimseme ve kadına karşı şiddeti meşru görmeme tutumları beklenebileceği üzere, tutarlı bir örüntü göstermekte, ve kadınlar, literatürdeki diğer çalışmalarla da uyumlu biçimde (Davis ve Lee, 1996) yaşları ve eğitim düzeyleri yükseldikçe eşitlikçi bir yaklaşıma yönelmektedir.

Çalışma durumu ile toplumsal cinsiyet eşitlikçi tutum geliştirme arasındaki ilişkiye odaklandığımızda, çalışmayan kadınlar arasında toplumsal cinsiyet eşitlikçi tutum sahibi olanların oranı %51 iken, çalışan kadınlar arasında bu oran %56'ya çıkmaktadır. Düzenli çalışanlar arasında toplumsal cinsiyet eşitlikçi tutum geliştirenlerin oranı %65 iken, düzensiz çalışanlar arasında bu oran %52'ye düşmektedir. Sosyal güvencesi olanlar arasında toplumsal cinsiyet eşitlikçi tutum geliştirenlerin oranı %61 iken, sosyal güvencesi olmayanlar arasında bu oran %53'dür. Sağlık güvencesi olan kadınlar arasında

toplumsal cinsiyet eşitlikçi tutum benimseyenlerin oranı %54 iken, sağlık güvencesi olmayan kadınlar arasında eşitlikçi toplumsal cinsiyet tutumlarına sahip olanların oranı %44'dür. Burada, kadının çalışıyor olmasının toplumsal cinsiyet eşitliği tutumunu artırdığı ancak, özellikle düzenli ve güvenceli çalışmanın tutumlar üzerinde etkili olduğu görülmektedir. Bulgularımız, Sen'in (1999) sadece gelir sahibi olmanın kadınların güçlenmesi ve sosyal çevrelerinin değişmesi, sosyal kaynaklara ve desteğe erişmeleri anlamına gelmeyeceği, ancak güvenceli ve düzenli bir çalışma yaşamının kadınların tutumlarını dönüştürmede etkili olabildiği yönündeki bulgularıyla uyumludur.

Anadil ile toplumsal cinsiyet eşitlikçi tutum benimseme arasındaki ilişkiyi incelediğimizde, anadili Türkçe olanların %53'ünün, anadili Kürtçe olanların %49'unun ve anadili Arapça olanların %49'unun eşitlikçi toplumsal cinsiyet tutumları geliştirdiklerini görmekteyiz. Bu noktada anadili Kürtçe olan kadınlar ile ilgili bir nokta dikkat çekmektedir. Katılımcılar arasında anadili Kürtçe olan kadınların ancak %35'inin kadına karşı şiddet uygulanmasını hiçbir durumda meşru bulmadığı hatırlanacak olursa, eşitlikçi toplumsal cinsiyet tutumlarına sahip olanların oranının %49 olması, üzerine düşünülmeye değerdir. Burada, Kürt siyasal hareketinin toplumsal cinsiyet eşitliği alanındaki duyarlı söylem ve pratiklerinin toplumsal olarak karşılık bulması ile verili geleneksel namus kültürünün etkilerinin, kadınları farklı bağlamlarda farklı tutumlara yönelten bir nitelik gösterdiği iddia edilebilir.

Maruz Kalınan Şiddet Türüne Göre Kadınların Şiddete Verdiği Tepki ve Bireysel Kaynakları

Bu çalışmada şiddete maruz kalan kadınların, (a) şiddete verdikleri tepkiler, (b) bireysel kaynakları, (c) toplumsal cinsiyet eşitliğine, fiziksel ve cinsel şiddete yönelik tutumları arasındaki ilişkiyi açıklamak için multinominal lojistik regresyon analizi yapılmıştır. Araştırmanın örneklemi kapsamında görüşülen kadınlar maruz kaldıkları şiddet türüne göre üçe ayrılmış ve fiziksel şiddet, cinsel şiddet, fiziksel ve/veya cinsel şiddete maruz kalan kadınlar için ayrı modeller yapılmıştır.

Çalışmada, bağımlı değişkenin 3. kategorisi olan "hiçbir baş etme tepkisi vermedi" değişkeni referans kategorisi olarak alınırken, bağımsız değişkenlerin son kategorisi referans kategorisi alınmış ve yorumlamalar bu doğrultuda yapılmıştır. Multinominal lojistik regresyon modelinde anlamlı olan katsayıların bulundukları kategoride odds oranlarını referans kategorisi olan 3. kategoriye göre ne kadar artırdıkları ya da azalttıkları şeklinde yorumlanabilmektedir.

Fiziksel şiddete maruz kalan kadınlarda "hiçbir baş etme tepkisi vermeyen kadınlara" karşı "en az bir kurumsal olmayan tepki veren kadınlar" için kategori karşılaştırmasına ilişkin multinominal lojistik regresyon analizi sonuçları incelendiğinde (bkz. Tablo 1); kadınların 15-34 yaş grubunda olması yaşadıkları şiddetle baş etmelerinde en az bir kurumsal olmayan tepki verme olasılığını artırmaktadır (OR=4.02). Kadınların bireysel kaynaklarından eğitim düzeyini incelediğimizde yine en az bir kez fiziksel şiddete maruz kalmış kadınlarda lise mezunu olma, kadınların yaşadıkları şiddetle baş etmelerinde en az bir kurumsal olmayan tepki verme olasılığını düşük eğitim seviyelerine göre kıyasladığımızda artırmaktadır (OR=2.73).

Ayrıca "eşinin cinsel ilişki talebini reddedememe" tutumuna sahip olma, şiddetle baş etmede en az bir kurumsal olmayan tepki verme olasılığını düşürmektedir (OR=3.19). Fiziksel şiddete maruz kalan kadınlarda "hiçbir baş etme tepkisi vermeyen kadınlara" karşı "en az bir kurumsal ve kurumsal olmayan tepki veren kadınlar" için kategori karşılaştırmasına ilişkin multinominal lojistik regresyon analizi sonuçları incelendiğinde; kadınların 15-34 yaş grubu ve 35-44 yaş grubunda olması maruz kalınan fiziksel şiddetle baş etmede en az bir kurumsal ve kurumsal olmayan tepki verme olasılığını ileri yaştaki kadınlara göre artırmaktadır (OR=5.55 ve OR=3.74). Ayrıca, fiziksel şiddete maruz kalan kadınların düzenli ve güvenceli bir işte çalışmaları en az bir kurumsal ve kurumsal olmayan tepki verme olasılıklarını hiçbir baş etme tepkisi vermeyen kadınlara göre artırmaktadır (OR=12.94 ve OR=3.61).

Tablo 1: Şiddet Türlerine Göre Multinominal Lojistik Regresyon Sonuçları (Karşılaştırma 1 için)

		Katsayı (β)			Standart hata			Odds oranı			*p* değeri		
		Fiziksel	Cinsel	Fiziksel/ Cinsel	Fiziksel	Cinsel	Fiziksel /Cinsel	Fiziksel	Cinsel	Fiziksel /Cinsel	Fiziksel	Cinsel	Fiziksel /Cinsel
Yaş	15-34	.552	.771	.534	.275	.890	.272	4.029	.749	3.855	.045**	.387	.050*
	35-44	-.119	.127	-.146	.252	.829	.344	.222	.024	.557	.638	.878	.531
	45-59[r]												
Yerleşim tipi	kır[r]												
	kent	.328	1.482	.336	.236	.757	.232	1.935	3.831	2.084	.164	.050**	0.149
Anadil	Kürtçe[r]												
	Kürtçe değil	-.180	-1.952	-.175	.369	2.005	.366	.239	.948	.229	.625	.330	.632
Eğitim	eğitimi yok\ilkögretim birinci kademeyi bitirmemiş	.116	-16.42	.173	.537	1.901	.535	.047	74.610	.104	.828	.000***	.747
	ilkögretim	.361	-16.14	.425	.446	1.762	.445	.658	83.902	.915	.417	.000***	.339
	lise	.904	-16.09	1.050	.547	.791	.540	2.737	413.742	3.775	.098*	.000***	.052*
	üniversite ve üzeri[r]												
Çalışma statüsü	düzenli	.466	2.675	.572	.355	1.687	.350	1.725	2.515	2.676	.189	.113	.102
	düzensiz[r]												
İş güvencesi	güvencesiz	.355	1.801	.444	.307	.873	.302	1.342	4.259	2.159	.247	.039	.142
	güvenceli[r]												
	TCE tutum	-.412	-.520	-.451	.405	1.559	.404	1.037	.111	1.246	.309	.739	.264
Fiziksel şiddete tutum	doğru buluyor	.144	-.659	.169	.235	.834	.233	.375	.625	.522	.540	.429	.470
	doğru bulmuyor[r]												
Cinsel şiddete tutum	reddedemez	-.513	.612	-.435	.287	.958	.281	3.198	.408	2.084	.074*	.523	.149
	reddedebilir[r]												
	df	24	24	24									
	X^2	60.931	34.602	60.878									
	Nagelkerke R^2	.123	.214	.118									

Not: r= referans kategori, *p < 0.10, **p < 0.05, ***p < 0.01

Birlikte yaşadıkları kişi ya da eşleri tarafından **cinsel şiddete maruz kalan kadınlar arasında** "hiçbir baş etme tepkisi vermeyen kadınlara" karşı "en az bir kurumsal olmayan tepki veren kadınlar" için kategori karşılaştırmasına ilişkin multinominal lojistik regresyon modeli sonuçlarına göre; kırsal bölgelerden ziyade kadınların kentlerde yaşaması, maruz kaldıkları cinsel şiddetle baş etmede en az bir kurumsal olmayan tepki verme olasılıklarını artırmaktadır (OR=3.83). Kadınların bireysel kaynakları açısından "eğitimi yok / ilköğretim birinci kademeyi tamamlamama", "ilköğretim birinci kademeyi tamamlama", "ilköğretim ikinci kademeyi tamamlama" gibi lise altı eğitim düzeyine sahip olma, kadınların cinsel şiddetle baş etmelerinde en az bir kurumsal olmayan tepki verme olasılıklarını ciddi oranlarda azaltmaktadır. Birlikte yaşadıkları kişi ya da eşleri tarafından cinsel şiddete maruz kalan kadınlar arasında "hiçbir baş etme tepkisi vermeyen kadınlara" karşı "en az bir kurumsal ve kurumsal olmayan tepki veren kadınlar" için kategori karşılaştırmasına ilişkin multinominal lojistik regresyon analizi sonuçları incelendiğinde; kadınların eğitim düzeylerinin bu kez üniversite ve lise düzeyinin altında olması kadınların en az bir kurumsal ve kurumsal olmayan tepki verme olasılıklarını düşürmektedir. Kadınların güvenceli bir işte çalışmaları cinsel şiddetle baş etmede en az bir kurumsal olmayan tepki verme olasılıklarını artırmaktadır (OR=4.26). Diğer yandan kadının düzenli bir işte çalışıyor olması da cinsel şiddetle baş etmede en az bir kurumsal ve kurumsal olmayan baş etme tepkisi verme olasılığını artırmaktadır (OR=3.74).

En az bir kez fiziksel ve/veya cinsel şiddete maruz kalan kadınlarda "hiçbir baş etme tepkisi vermeyen kadınlara" karşı "en az bir kurumsal olmayan tepki veren kadınlar" için kategori karşılaştırmasına ilişkin multinominal lojistik regresyon analizinin sonuçlarına göre; kadınların 15-34 yaş grubunda yer almaları şiddetle baş etmede en az bir kurumsal olmayan tepki verme olasılıklarını pozitif yönde etkilemektedir (OR=3.85). En az bir kez fiziksel ve/veya cinsel şiddete maruz kalan kadınlarda "hiçbir baş etme tepkisi vermeyen

Tablo 3: Şiddet türlerine göre Multinominal Lojistik Regresyon sonuçları (Karşılaştırma 2 için)

		Katsayı (β)			Standart hata			Odds oranı			*p* değeri		
		Fiziksel	Cinsel	Fiziksel/ Cinsel	Fiziksel	Cinsel	Fiziksel /Cinsel	Fiziksel	Cinsel	Fiziksel /Cinsel	Fiziksel	Cinsel	Fiziksel /Cinsel
Yaş	15-34	1.006	1.189	1.026	.427	.968	.425	5.550	1.509	5.838	.018**	.219	.016**
	35-44	.771	.745	.738	.399	.919	.396	3.741	.657	3.470	.053*	.417	.062*
	45-59[r]												
Yerleşim tipi	kır[r]												
	kent	.145	1.388	.136	.377	.849	.373	.147	2.672	.133	.701	.102	.715
Anadil	Kürtçe[r]												
	Kürtçe değil	.570	-1.699	.547	.667	2.117	.667	.729	.644	.674	.393	.422	.412
Eğitim	eğitimi yok\ilkögretim birinci kademeyi bitirmemiş	-.230	-17.17	-.238	.768	1.924	.770	.089	79.69	.096	.765	.000***	.757
	ilkögretim	.131	-16.24	.130	.543	1.679	.543	.058	93.536	.057	.809	.000***	.811
	lise	.569	-17.17	.464	.669		.665	.724		.488	.395		.485
	üniversite ve üzeri[r]												
Çalışma statüsü	düzenli	1.841	3.362	1.703	.512	1.737	.495	12.942	3.747	11.816	.000***	.053*	.001**
	düzensiz[r]												
İş güvencesi	güvencesiz	.914	1.479	.773	.481	.960	.461	3.608	2.375	2.807	.058*	.123	.094*
	güvenceli[r]												
	TCE tutum	-.998	-.856	-1.030	.635	1.732	.638	2.465	.245	2.606	.116	.621	.106
Fiziksel şiddete tutum	doğru buluyor	.163	-.461	.169	.350	.904	.233	.217	.260	.522	.641	.610	.470
	doğru bulmuyor[r]												
Cinsel şiddete tutum	reddedemez	.206	.951	-.435	.424	1.042	.281	.235	.833	2.400	.628	.361	.121
	reddedebilir[r]												
	df	24	24	24									
	X^2	60.931	34.602	60.878									
	Nagelkerke R^2	.123	.214	.118									

Not: r= referans kategori, *p < 0.10, **p < 0.05, ***p < 0.01

kadınlara" karşı "en az bir kurumsal ve kurumsal olmayan tepki veren kadınlar" için kategori karşılaştırmasına ilişkin Tablo 3'te gösterilen multinominal lojistik regresyon modeli sonuçlarına göre 15-34 ve 35-44 yaş grubunda olmak şiddetle baş ederken hiçbir tepki vermeyen kadınlara göre en az bir kurumsal ve kurumsal olmayan tepki vermede etkilidir (OR=5.83 ve OR=3.47). Kadınların düşük eğitim seviyelerine kıyasla ilköğretim ikinci kademeyi tamamlamaları en az bir kurumsal olmayan tepki vererek şiddetle baş etme olasılığını artırmaktadır (OR=3.77). Yaşam boyu en az bir kez fiziksel ve/veya cinsel şiddete maruz kalmış kadınların gördükleri şiddetle baş etmelerinde düzenli ve güvenceli bir işte çalışıyor olmaları en az bir kurumsal ve kurumsal olmayan baş etme tepkisi verme olasılığını önemli ölçüde artırmaktadır (OR=11.82 ve OR=2.81).

Sonuç

2014 yılında yürütülen "Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması" verilerine dayanan bu çalışma, kadının şiddete ilişkin tutumu ve sahip olduğu kaynaklarla şiddete verdiği tepki arasındaki ilişkiyi incelemektedir. Araştırmada tutumlar; kadına yönelik fiziksel şiddete ilişkin tutum, kadına yönelik cinsel şiddete ilişkin tutum ve son olarak toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik olarak ele alınmıştır. Bireysel kaynaklar; yaş, eğitim, düzenli ve güvenceli bir işte çalışma durumu ve anadil olarak belirlenmiştir. Tepkiler ise, şiddet yaşayan kadının bireysel yöntemlerle baş etmesi ya da kurumsal başvuruda bulunması olarak analiz edilmiştir. Bağımlı değişkenin, en az bir kez kurumsal başvuruda bulunma ya da en az bir bireysel yöntemlere başvurma olduğu bu çalışmada, bağımsız değişkenler ise, kadının sahip olduğu kaynaklar ve kadınların fiziksel şiddete, cinsel şiddete ve toplumsal cinsiyet eşitliğine karşı tutumlarıdır. Betimleyici analiz ve multinominal lojistik regresyon analizi yürütülen bu çalışmanın temel bulguları şöyledir;

Öncelikle, kadınların büyük bir çoğunluğu erkeğin eşini dövmesini doğru bulmamaktadır. Ancak, toplumun namus kodları ile

ilişkilenen konularda (erkek aldatıldığından şüphelendiğinde ya da bunu öğrendiğinde) kadına uygulanan fiziksel şiddetin meşru görülme oranı artmaktadır. Başka bir deyişle, her 10 kadından 4'ü "erkek eşinin kendisini aldattığını öğrenirse", "erkeğin eşini dövmesini" meşru bulmaktadır. Neredeyse her 5 kadından 1'i de "erkek eşinin kendisini aldattığından şüphelendiğinde", "erkeğin eşini dövmesini" meşru bulmaktadır. Bu iki ifade için bir diğer ilginç nokta, "fikrim yok" yanıtını veren kadınların oranının (%4) aynı ölçekteki diğer ifadelerde benzer yanıt verenlerden daha yüksek olmasıdır. Ayrıca, "erkeğe karşı çıkmak" da kadınların %13'ü tarafından şiddetin meşru bir nedeni olarak değerlendirilmektedir. Bu noktada, yaşı daha ileri kadınlar arasında kadına karşı fiziksel şiddet uygulanmasını hiçbir durumda meşru bulmayanların oranı yükselmektedir. Bu durumu, yaşla birlikte kadınların kişisel ve ilişki düzeyindeki deneyimlerinin artması ve toplumsal ilişkilerde güç kazanmaları ile şiddete ilişkin tutumlarının dönüştüğü biçiminde yorumluyoruz. Kadınların eğitim düzeyi yükseldikçe, hiçbir durumda kadına fiziksel şiddet uygulanmasını meşru bulmama eğilimi yükselmektedir. İstihdama katılan, yanı sıra düzenli ve güvenceli bir işte çalışan kadınlar arasında kadına yönelik fiziksel şiddeti hiçbir durumda meşru bulmama oranı daha yüksek izlenmektedir.

Cinsel şiddete ilişkin tutumu ölçmek için bazı durumlar ifade edilmiş ve katılımcılara bu durumlarda kadının eşiyle cinsel ilişkiye girmeyi reddedip edemeyeceği sorulmuştur. Katılımcıların %12'si kadının canı istemese bile cinsel ilişkiyi reddetmemesi gerektiğini belirtmiştir.

Toplumsal cinsiyet eşitliğine dair tutumlar için betimleyici analiz yapıldığında, kadınların yarısından fazlasının eşitlikçi bir tutum benimsedikleri görülmüştür. Ancak, toplumsal cinsiyet eşitliği ölçeğinin maddeleri incelediğinde, özellikle iki ifadeye verilen yanıtların düşündürücü olduğu gözlenmiştir. Katılımcıların hemen hemen yarısı "kadın herhangi bir konuda eşiyle aynı fikirde değilse onunla tartışmamalı ve susmalıdır" ve "bir kadının tavır ve davranışlarından

ailenin erkekleri sorumludur" ifadelerini onaylamaktadır. Kadınların yaklaşık yarısının, ikili ilişkide, ailede ve toplumda erkek egemenliğini yansıtan ve pekiştiren bu ifadeleri benimsiyor olmaları düşündürücüdür. Burada, dikkat çekici bir diğer nokta, neredeyse kadınların yarısının kadın ve erkeğin ikili ilişkide ve ailede eşit olmadıklarını düşünmeleridir, ancak, konu kadına yönelik fiziksel şiddet üzerinden sorulduğunda, şiddeti meşrulaştıranların oranı daha düşük olmaktadır. Örneğin, toplumsal cinsiyet eşitliği ölçeğinde yer alan "kadın, herhangi bir konuda eşiyle aynı fikirde değilse onunla tartışmamalı ve susmalıdır" ifadesine katılanların oranı %46 iken, kadına yönelik fiziksel şiddete ilişkin tutum ölçeğinde geçen "kadın eşine karşı çıkarsa erkeğin eşini dövmesi meşrudur" ifadesine katılanların oranı %13'dür.

Kadına yönelik fiziksel şiddete ilişkin tutuma benzer olarak, yaş ve eğitimin yükseldiği gruplarda toplumsal cinsiyet eşitlikçi tutumları benimseme oranı artmaktadır. Çalışma durumu, düzenli çalışma, sosyal güvence ve sağlık güvencesi olan kadınların, çalışmayan ya da düzensiz ve güvencesiz çalışan hemcinslerine göre eşitlikçi toplumsal cinsiyet tutumlarına sahip olma oranları artmaktadır.

Kadınların sahip oldukları tutumlarla şiddet sonrasında bir kuruma başvurma eğilimleri arasındaki ilişkiye baktığımızda, kuruma başvuranlar arasında kadına karşı fiziksel şiddeti meşru görmeyenlerin oranı %67'dir. Bu oran kuruma başvurmayanlar arasında ise, %54'e düşmektedir. Bu noktada, şiddeti meşru bulmadığı halde destek için kuruma başvurmayan kadınların oranının yüksekliği dikkat çekicidir. Bu durum, kadınların kurumsal destek talep edecek kaynaklara sahip olamamalarının yanında, kurumların da kadınlar açısından ulaşılabilir kılınmadığını yansıtmaktadır.

Multinominal lojistik regresyon analizi yapılarak; şiddete maruz kalan kadınların şiddete karşı verdikleri tepkileri ve bireysel kaynakları, toplumsal cinsiyet eşitliğine, fiziksel ve cinsel şiddete yönelik tutumları arasındaki ilişki incelendiğinde, **fiziksel şiddete maruz kalan kadınların** en genç yaş grubunda (15-34 yaş aralığı)

olmasının, lise mezunu olmasının ve "cinsel ilişki talebini reddetme" tutumuna sahip olmasının şiddetle baş etmede en az bir kurumsal olmayan tepki (en az bir gece evi terk etmek gibi) verme olasılığını artırdığı sonucuna ulaşılmıştır.

Fiziksel şiddete maruz kalan kadınların, ileri yaş grubunda (45-59 yaş aralığı) olması ve düzenli ve güvenceli bir işte çalışmaması, en az bir kurumsal ve kurumsal olmayan baş etme tepkisi verme olasılıklarını azaltmaktadır.

Cinsel şiddete maruz kalan kadınlar arasında, kentte yaşama, eğitim düzeyinin yükselmesi (özellikle lise eğitiminin üzerine çıkması), ve güvenceli bir işte çalışmaları, en az bir kurumsal olmayan baş etme tepkisi verme olasılıklarını artırmaktadır.

Eğitim düzeyinin üniversite ve lise eğitiminin altında olması ve düzenli bir işte çalışmıyor olmak, cinsel şiddete maruz kalan kadınlar arasında en az bir kurumsal ve kurumsal olmayan baş etme tepkisi verme olasılığını azaltmaktadır.

Fiziksel ve/veya cinsel şiddete maruz kalan kadınlarda, en genç yaş grubunda olmak (15-34 yaş aralığı), ilköğretim ikinci seviyeyi tamamlamak en az bir kurumsal olmayan baş etme tepkisi verme olasılıklarını artırmaktadır.

İleri yaş grubunda olmak (45-59 yaş aralığı) ve düzenli ve güvenceli bir işte çalışmamak, fiziksel ve/veya cinsel şiddete maruz kalan kadınların en az bir kurumsal ve kurumsal olmayan baş etme tepkisi verme olasılığını azaltmaktadır.

Tüm bulgular ışığında, şiddetle başa çıkmada, kadınların sahip oldukları tutumlardan ziyade, kadınların yaşları, eğitim, düzenli ve güvenceli iş gibi kaynaklara sahip olmaları, kurumsal ve kurumsal olmayan tepki verme olasılıklarını artırmaktadır. Bununla beraber, "cinsel ilişki talebini reddetme" tutumuna sahip olmanın da kadınların en az bir kurumsal olmayan tepki verme olasılığını artırdığı görülmektedir.

Sonuç olarak, kadınlara eğitim, düzenli ve güvenceli iş gibi kaynaklar sunan destekleyici ve cesaretlendirici bağlamların, kadınların şiddet karşısında psikolojik ve sosyal açıdan iyilik hallerini geliştiren tepkilere yönelmelerini kolaylaştırdığı anlaşılmaktadır. Dolayısıyla, şiddet mağduru kadınların yaşadıkları sosyo-ekonomik çevrenin kadınların ihtiyaçlarını dikkate alarak düzenlenmesine yönelik atılacak adımlar ve kurumsal hizmetlerin farkındalığının yükseltilerek, ulaşılmasının kolaylaştırılması şiddetle mücadelede önem taşımaktadır.

İlgili literatürde sıklıkla belirtildiği gibi, kadının eğitim düzeyinin artması, düzenli ve güvenceli istihdamla ekonomik ve sosyal ilişkiler açısından desteklenmesi, kadına eş şiddetine karşı, gerekli tepkileri vererek çareler üretebilme gücü vermesi sayesinde koruyucu olmaktadır. Kadının güçlenmesi, eğitim ve nitelikli istihdam yoluyla toplumsal statüsünün yükselmesi, kadına yönelik şiddetle mücadelede anahtar role sahiptir.

Kaynakça

Akin, L., & Ozaydın, N. (2005). The Relationship Between Males' Attitudes to Partner Violence and Use of Contraceptive Methods in Turkey. *European Journal of Contraception & Reproductive Health Care*, Vol.10: 199–206.

Akpınar, O. (2013). Aile İçi Şiddete Maruz Kalan Kadınlarda Aile İçi Şiddetle Başa Çıkma Özyeterliği. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, Cilt: 4(39): 24-36.

Altınay, A. G., & Arat, Y. (2009). *Violence Against Women in Turkey: A Nationwide Survey*. Punto.

Arıkan, Ç. (1996). *Halkın Boşanmaya İlişkin Tutumları Araştırması*. Ankara: TC Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı, Bilim Serisi 96.

Balci, Y. G., & Ayrancı, U. (2005). Physical violence against women: Evaluation of women assaulted by spouses. *Journal of clinical forensic medicine*, Vol.12(5): 258-263.

Berkel, L., Vandiver, B., & Bahner, A. (2004). Gender Role Attitudes, Religion, and Spirituality as Predictors of Domestic Violence Attitudes in White College Students. *Journal of College Student Development*, Vol.45:119-133.

Beşpınar, F. U. (2010). Questioning Agency and Empowerment: Women's Work-Related Strategies and Social Class in Urban Turkey. In *Women's Studies International Forum,* Vol.33(6): 523-532. Pergamon.

Bronfenbrenner, U. (1979). *The Ecology Of Human Development: Experiments by Nature and Design*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Brookoff, D., O'Brien, K. K., Cook, C. S., Thompson, T. D., & Williams, C. (1997). Characteristics of Participants in Domestic Violence: Assessment at the Scene of Domestic Assault. *Jama*, Vol.277(17): 1369-1373.

Caetano, R., Vaeth, P. A., & Ramisetty-Mikler, S. (2008). Intimate Partner Violence Victim and Perpetrator Characteristics among Couples in the United States. *Journal of Family Violence*, Vol.23(6): 507-518.

Can, Y. (2013). Kadına Yönelik Şiddetin Toplumsal Cinsiyet Temelleri: Niğde Örneği. *Zeitschrift für die Welt der Türken/Journal of World of Turks*, Vol.5(1): 203-216.

Davis, t., & Lee, C. (1996). Sexual Assault: Myths And Stereotypes Among Australian Adolescents. *Sex Roles*, Vol.34: 787-803.

De Ridder, D. (1997). What is Wrong With Coping Assessment? A Review of Conceptual and Methodological Issues. *Psychol. Health* Vol.12: 417–431.

Dunham, K., & Senn, C. Y. (2000). Minimizing Negative Experiences: Women's Disclosure of Partner Abuse. *Journal of Interpersonal Violence*, Vol.15(3): 251-261.

Dutton, M. A. (1993). Understanding Women's Responses to Domestic Violence: A Redefinition of Battered Woman Syndrome. *Hofstra Law Review*, Vol.21(4):2.

Ergöçmen Akadlı, B., Türkyılmaz, A. S., Özgören Abbasoğlu, A. (2015). Kadına Yönelik Şiddet İle Mücadele Yöntemleri. *Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması 2014* içinde (149-172). Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, Ankara: Elma Teknik Basım Matbaacılık.

Flake, D. F., & Forste, R. (2006). Fighting Families: Family Characteristics Associated with Domestic Violence in Five Latin American Countries. *Journal of Family Violence*, Vol.21(1): 19.

Flood, M., & Pease, B. (2009). Factors Influencing Attitudes to Violence Against Women. *Trauma, Violence, & Abuse*, Vol.10(2): 125-142.

Good, G. E., Heppner, M. J., Hillenbrand-gunn, t. L., & Wang, L. F. (1995). Sexual and Psychological Violence: An Exploratory Study of Predictors in College Men. *Journal of Men's Studies*, Vol.4: 59-71.

Gül, S. S. (2013, May). The Role of the State in Protecting Women Against Domestic Violence and Women's Shelters in Turkey. *Women's Studies International Forum* (Vol. 38: 107-116). Pergamon.

Hamberger, L. K., & Hastings, J. E. (1986). Personality Correlates of Men Who Abuse Their Partners: A Cross-Validation study. *Journal of Family Violence*, Vol.1(4):323-341.

Harris, R. J., Firestone, J. M., & Vega, W. A. (2005). The İnteraction of Country of Origin, Acculturation, and Gender Role İdeology on Wife Abuse. *Social Science Q*uarterly, Vol.86:463-483.

Hıdıroğlu, S., Topuzoğlu, A., Ay, P. ve Karavuş, M. (2006). Kadın ve Çocuklara Karşı Fiziksel Şiddeti Etkileyen Faktörlerin Değerlendirilmesi: İstanbul'da Sağlık Ocağı Tabanlı Bir çalışma. *New Symposium Journal*, Vol.44(4):196-202.

Holahan, C. J., Moos, R. H., and Schaefer, J. A. (1996). Coping, Stress Resistance, and Growth: Conceptualizing Adaptive Functioning. M. Zeidner & N. S. Endler (eds.). *Handbook of coping: Theory, Research, Applications* New York: Wiley, pp. 24–43.

Hutchinson, R. L., Tess, d. e., Gleckman, A. d., Hagans, C. L., & Reese, L. R. e. (1994). Students' Perceptions of Male Sexually Aggressive Behavior as a Function of Educational Level and Gender. *Sex Roles*, Vol.30: 407-422.

Jansen, H. A. F. M., Yüksel, İ. ve Çağatay, P. (2009). Kadına Yönelik Şiddetin Yaygınlığı. *Türkiye'de Aile İçi Kadına Yönelik Şiddet Araştırması* içinde (45-69). TC Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Ankara: Elma Teknik Basım Matbaacılık.

Johnson, M. P. (2006). Conflict and Control: Gender Symmetry and Asymmetry in Domestic Violence. *Violence Against Women*, Vol.*12*(11): 1003-1018.

Kocacık, F., Kutlar, A., & Erselcan, F. (2007). Domestic Violence Against Women: A Field Study in Turkey. *The Social Science Journal*, Vol.*44*(4): 698-720.

Kocacık, F. ve Çağlayandereli, M. (2009). Ailede Kadına Yönelik Şiddet: Denizli İli Örneği. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, Vol.*6*(2): 25-43.

Kodan Çetinkaya, S. (2013). Üniversite Öğrencilerinin Şiddet Eğilimlerinin ve Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumlarının İncelenmesi. *Nesne Psikoloji Dergisi*, Vol.1(2): 21-43.

Lazarus, R. S., & Folkman, S. (1984). *Stress, Appraisal, and Coping*. Springer Publishing Company.

Lievore, d. (2003). *Non-Reporting and Hidden Reporting of Sexual Assault: An International Literature Review*. Canberra, Australian: Australian institute of Criminology.

Markowitz, F. e. (2001). Attitudes and Family Violence: Linking Intergenerational and Cultural Theories. *Journal of Family Violence*, Vol.16: 205-218.

Marshall, G. A., & Furr, L. A. (2010). Factors that Affect Women's Attitudes Toward Domestic Violence in Turkey.*Violence and Victims*, Vol.25: 265–277.

Mitchell, R. E., and Hodson, C. A. (1983). Coping with Domestic Violence: Social Support and Psychological Health among Battered Women. *Am. J. Commun. Psychol.* Vol.11: 629–654.

Mitchell, R. E., and Hodson, C. A. (1986). Coping and Social Support Among Battered Women: An Ecological Perspective. Hobfoll, S. E. (ed.), *Stress, Social Support, and Women, The Series in Clinical and Community Psychology,* Hemisphere, New York, pp. 153–169.

Moos, R. H. (1995). Development and Applications of New Measures of Life Stressors, Social Resources, and Coping Responses. *Eur. J. Psychol. Assess.* Vol.11: 1–13.

Murrell, A. R., Christoff, K. A., & Henning, K. R. (2007). Characteristics of Domestic Violence Offenders: Associations with Childhood Exposure to Violence. *Journal of Family Violence*, Vol.*22*(7):523-532.

Naçar, M., Baykan, Z., Poyrazoğlu, S. ve Çetinkaya, F. (2009). Kayseri İlinde İki Sağlık Ocağı Bölgesinde Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, Vol.8(2): 131-138.

Okutan, N. (2007). Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet - Van'da, Kadınların Şiddet Deneyimleri, Şiddeti Doğuran Koşullar ve Baş Etme Biçimleri, Şiddetin Kadın Sağlığına Etkileri. *Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü*.

Öztürk, H., & Babacan, E. (2014). The Violence Applied to Health Personnel Working at Hospitals by Patients/Their Families: The Causes and Factors Regarding Violence. *Journal of Health and Nursing Management*, Vol.1(2): 70-80.

Pease, B., & Flood, M. (2008). Rethinking the Significance of Attitudes in Preventing Men's Violence Against Women. *Australian Journal of Social İssues*, Vol.43(4): 547-561.

Roberts, A. R. (1987). Psychosocial characteristics of Batterers: A study of 234 Men Charged with Domestic Violence Offenses. *Journal of Family Violence*, Vol.2(1): 81-93.

Rusbult, C. E., & Martz, J. M. (1995). Remaining in an Abusive Relationship: An Investment Model Analysis of Nonvoluntary Dependence. *Personality and Social Psychology Bulletin*, Vol.21(6): 558-571.

Sen, R. (1999). Between a rock and a hard place: Domestic violence in communities of color. *Colorlines*, Vol.2(1).

Shupe, A., Stacey, W. A., & Hazlewood, L. R. (1987). *Violent Men, Violent Couples: The Dynamics of Domestic Violence*. Lexington, MA: Lexington Books.

Simonson, K., & Subich, L. M. (1999). Rape Perceptions as a Function of Gender-role Traditionality and Victim Perpetrator Association. Sex Roles, Vol.40: 617-634.

Strube, M. J., & Barbour, L. S. (1983). The Decision to Leave an Abusive Relationship: Economic Dependence and Psychological Commitment. *Journal of Marriage and the Family*, 785-793.

Tobin, D. L., Holroyd, K. A., Reynolds, R. V., and Wigal, J. K. (1989). The Hierarchical Factor Structure of the Coping Strategies Inventory. *Cognitive Ther. Res.* Vol.13: 343–361.

Waldrop, A. E., & Resick, P. A. (2004). Coping Among Adult Female Victims of Domestic Violence. *Journal of family violence*, Vol. *19*(5): 291-302.

Waltermaurer, E. (2012). Public Justification of Intimate Partner Violence: A Review of the Literature. *Trauma, Violence, & Abuse*, Vol.*13*(3): 167-175.

Yıldırım, A. (1998). Sıradan Şiddet: Kadına ve Çocuğa Yönelik Şiddetin Toplumsal Kaynakları. İstanbul: Boyut Kitapları.

Yüksel, İ., Akadlı Ergöçmen, B. ve Çağatay, P. (2009). Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması içinde (189-122). Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, Ankara:Hacettepe Üniversitesi Hastaneleri Basımevi.

Yüksel-Kaptanoğlu, İ., Türkyılmaz, A. S., & Heise, L. (2012). What Puts Women at Risk of Violence from Their Husbands? Findings from a Large, Nationally Representative Survey in Turkey. *Journal of Interpersonal Violence*, Vol.27(14): 2743-2769.

Yüksel-Kaptanoğlu, İ., Çavlin, A. ve Akadlı Göçmen, B. (2014). Women's Status. 2013 Turkey: Demographic and Health Survey içinde (177-192). Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, Ankara: Elma Teknik Basım Matbaacılık.

Yüksel-Kaptanoğlu, İ. ve Çavlin, A. (2015). Kadına Yönelik Şiddet Yaygınlığı. Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması içinde (81-122). Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, Ankara: Elma Teknik Basım Matbaacılık.

Bölüm 7

Kırsal Kadının Ekonomik Şiddet ile İmtihanı

Ayşe Gündüz Hoşgör

Giriş

Şiddet deyince genellikle aklımıza ilk önce kadına yönelik fiziksel, duygusal ya da cinsel şiddet üzerinden söylemler geliyor. Basına yansıyan kadına yönelik şiddet haberlerinde kadınlar sürekli uğradıkları fiziksel şiddetle anılıyor ama hayatları görece "normalleşmiş" kadınların yaşadıkları zorluklar pek konuşulmuyor. Kadınların bu yaşadıkları zorlukları görünmez kılma hali, aslında şiddetin toplumsal cinsiyete dayalı işbölümüne ve bu iş bölümünün yarattığı eril iktidara dayandığını yansıtıyor. Bu kavramsallaşmadan hareketle, yazıda kırsal alanda yaşayan kadınlara yönelik şiddetin ekonomik boyutunu kırsal ve kentsel alan ayrımında ele alacağım. Yaşamımızda pek görünür olmayan ama belki de tüm şiddet biçimlerini içinde barındıran emeğin farklı biçimleriyle, '*kullanım* ve *değişim'* emek kavramlarıyla yakından ilgili şiddetin bir biçimi olarak '*ekonomik şiddeti'* tartışacağım.

Şiddet literatüründe, kadına yönelik ekonomik şiddet "*Ekonomik kaynakların ve paranın düzenli bir şekilde kadın üzerinde bir yaptırım, tehdit ve kontrol aracı olarak kullanılması.*" olarak tanımlanıyor.[1] Bu şiddet biçimi, kadını ilgilendiren maddi konularda fikrinin

[1] http://www.kadininsanhaklari.org/kadinin-insan-haklari/yasalardaki-haklarimiz/siddet-goren- kadin-ne-yapabilir/kadina-karsi-siddet-ve-siddet-turleri/